

PARLA'LS DE BATALLES,
DE REIS I D'ELEFANTS

MATHIAS ENARD
PARLA'LS
DE BATALLES,
DE REIS
I D'ELEFANTS

Columna

COL·LECCIÓ CLÀSSICA

TÍTOL ORIGINAL: *PARLE-LEUR DE BATAILLES, DE ROIS ET D'ÉLÉPHANTS*

PRIMERA EDICIÓ: MAIG DEL 2011

© ACTES SUD, 2010

© DE LA TRADUCCIÓ: MERCÈ UBACH, 2011

© COLUMNA EDICIONS, S.A.

CARRER PEU DE LA CREU, 4 – 08001 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-1397-8

DIPÒSIT LEGAL: B. 12.488-2011

FOTOCOMPOSICIÓ: VÍCTOR IGUAL, S.L.

CARRER ARAGÓ, 390 – 08013 BARCELONA

IMPRÈS A: LIMPERGRAF

www.columnaedicions.cat

Il·lustracions:

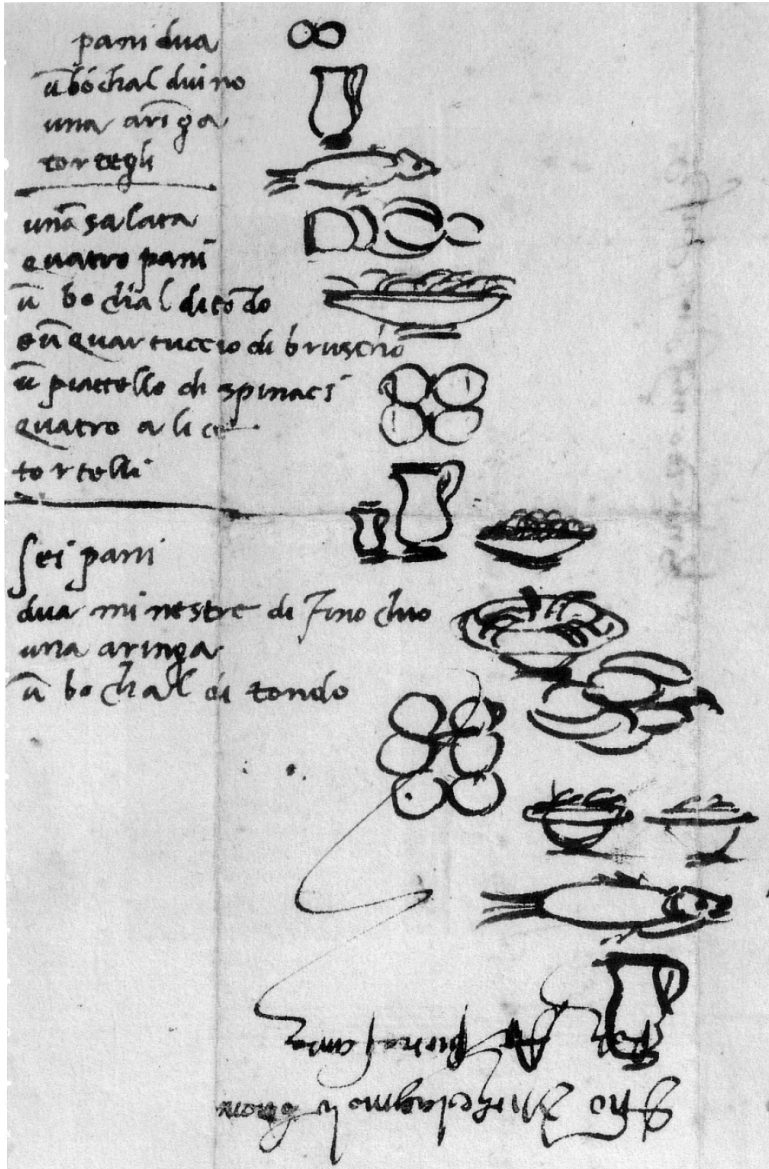
Pàgina 8: Miquel Àngel, *Esbós de productes alimentaris*,
escritura, 1517-1518, Arxiu Buonarroti, Florència

Pàgines 148-149: © Pierre Marquès

Aquest llibre no podrà ser
reproduït, ni totalment ni parcialment,
sense el permís previ escrit de l'editor.
Tots els drets reservats.

*Com que són nens, parla'ls de batalles i reis,
de cavalls, dimonis, elefants i àngels,
però no deixis de parlar-los d'amor i coses semblants.*

La nit no es comunica amb el dia: s'hi crema. A l'alba la porten a la foguera. Junt amb la seva gent, els bevedors, els poetes, els amants. Som un poble de relegats, de condemnats a mort. No et conec. Conec el teu amic turc —és un dels nostres. A poc a poc desapareix del món, empassat per la foscor i els seus miratges —som germans. No sé quin dolor o quin plaer l'ha empès cap a nosaltres, cap a la pols d'estrella, potser l'opi, potser el vi, potser l'amor; potser alguna obscura ferida de l'ànima ben amagada en els replecs de la memòria.

Desitges unir-te a nosaltres.

La por i el desassossec et llancen als nostres braços, intentes amagar-t'hi, però el teu cos dur es queda afermat a les seves certeses, allunya el desig, refusa d'abandonar-se.

No t'ho retrec.

Vius en una altra presó, en un món de força i coratge on et penses que podràs ser aclamat; creus que aconseguiràs la benvolença dels poderosos, busques la glòria i la fortuna. Amb tot, quan es fa de nit, tremoles. No beus, perquè tens por; saps que la cremor de l'alcohol et fa

precipitar en la feblesa, en la irresistible necessitat de retrobar les carícies, la tendresa desapareguda, el món perdut de la infantesa, la satisfacció, la calma enfront de la incertesa espurnejant de la foscor.

Et penses que desitges la meva bellesa, la finor de la meva pell, l'esclat del meu somriure, la delicadesa de les meves articulacions, el carmí dels meus llavis, però en realitat el que desitges, sense saber-ho, és la desaparició de les teves pors, el guariment, la unió, el retorn, l'oblit. Aquest poder dins teu et devora en la solitud.

I pateixes, perdut en un crepuscle infinit, amb un peu en el dia i l'altre en la nit.

Tres bales de pells de gibel·lina i de marta, cent dotze *panni* de llana, nou rotlles de setí de Bèrgam i nou més de vellut florentí daurat, cinc barils de nitre, dues caixes de miralls i un petit cofre de joies: vet aquí el que desembarca amb Michelangelo Buonarroti al port de Constantinoble el dijous 13 maig de 1506. Tot just atracada la fragata, l'escultor ha saltat a terra. Vacil·la una mica, després de sis dies de sofrida navegació. Ningú no sap el nom del torsimany grec que l'espera, posem-li Manuel; en canvi, sí que se sap el del comerciant que l'acompanya, Giovanni di Francesco Maringhi, un florentí establert a Istanbul des de fa cinc anys. Les mercaderies li pertanyen. És un home afable, i està content de conèixer l'escultor del *David*, l'heroi de la República de Florència.

Evidentment Istanbul era ben diferent, aleshores; era coneguda sobretot com a Constantinoble. Santa Sofia senyorejava tota sola, sense la Mesquita Blava; la riba oriental del Bòsfor es veia desolada, el Gran Basar encara no era aquesta immensa teranyina on es perden els turistes del món sencer per ser-hi devorats. L'Imperi ja no era

romà però encara no era l'Otomà, la ciutat feia equilibris entre otomans, grecs, jueus i llatins; el soldà es deia Baiazet II, anomenat *el Sant, el Pietós, el Just*. Els florentins i els venecians l'anomenaven Bajazeto, i els francesos, Bajazet. Era un home assenyat i discret, que va regnar trenta-un anys; li agradava tastar el vi, la poesia i la música; no desdenyava ni els nois ni les noies; apreciava les ciències i les arts, l'astronomia, l'arquitectura, els plaers de la guerra, els cavalls veloços i les armes ben esmolades. No se sap què el va impulsar a convidar a Istanbul Michelangelo Buonarroti, dels Buonarroti de Florència, tot i que l'escultor ja gaudia, a Itàlia, de molta anomenada. Als trenta-un anys, alguns el consideraven l'artista més destacat del moment. Sovint el comparaven amb l'immens Leonardo da Vinci, vint anys més gran que ell.

Aquell any, Miquel Àngel va marxar de Roma en un rampell, el dissabte 17 d'abril, la vigília de la posada de la primera pedra de la nova basílica de Sant Pere. Per cinquena vegada consecutiva havia anat a suplicar al papa que tingués l'amabilitat de complir la seva promesa de diners comptants. El van fer fora.

Miquel Àngel s'estremeix dins l'abric de llana; la primavera és tímida, plujosa. Michelangelo Buonarroti arriba a la frontera de la República de Florència a l'hora segona de la nit, ens informa Ascanio Condivi, el seu biògraf, i s'allotja en una posada a trenta llegües de la ciutat.

Miquel Àngel diu penjaments contra Juli II, el papa guerrer i autoritari que l'ha tractat tan malament. Miquel Àngel és orgullós. Miquel Àngel és conscient que és un artista valuós.

Sabent-se segur en territori florentí, es desempallega dels esbirros que el papa ha enviat per donar-li l'encalç amb ordres de portar-lo a Roma, per la força si calgués. Arriba a Florència l'endemà a l'hora de sopar. La seva serventa li serveix un brou de verdures. Miquel Àngel

insulta mentalment l'arquitecte Bramante i el pintor Rafael, els envejosos que, segons pensa, l'han calumniat davant del papa. El pontífex Giuliano della Rovere també és un home orgullós. Orgullós, autoritari i mal pagador. L'artista ha hagut de pagar de la seva butxaca el preu dels marbres que va anar a triar a Carrara per a l'execució de la tomba papal, immens monument que haurà de senyorejar al bell mig de la nova basílica. Miquel Àngel sospira. S'ha gastat l'avançament del que estipula el contracte signat pel papa en materials, desplaçaments, aprenents per escairar els blocs.

L'escultor, esgotat pel viatge i les preocupacions, una mica reconfortat pel brou, s'arrauleix al seu llit minúscul d'home renaixentista i s'adorm assegut, amb un coixí a l'esquena, perquè li fa por l'aspecte de mort que la postura d'estirat li confereix.

L'endemà, espera un missatge del papa. Tremola de ràbia quan pensa que el pontífex ni es va dignar a rebre'l, la vigília de la seva marxa. L'arquitecte Bramante és un imbècil, i el pintor Rafael, un pretensió. Dos nans que afalaguen la supèrbia desmesurada del pontífex emporprat. Arriba el diumenge, i Miquel Àngel menja carn per primera vegada des de fa mesos, un xai deliciós, cuit pel seu veí el forner.

Dibuixa tot el dia, en poc temps gasta tres sanguines i dues mines de plom.

Els dies passen, Miquel Àngel comença a preguntar-se si no ha comès un error. No sap si escriure una carta a Sa Santedat. Recuperar el seu favor i tornar-se'n a Roma. Mai. A Florència, l'estàtua del *David* l'ha convertit en l'heroi de la ciutat. Podria acceptar els encàrrecs que no deixaria de rebre quan se sabés que ha tornat, però això desencadenaria la fúria de Juli, amb qui té un compromís. La idea d'haver d'humiliar-se una vegada més davant el pontífex li provoca un bon atac de ràbia.

Trenca dos vasos i un plat de majòlica.

Després, ja calmat, es posa a dibuixar, principalment estudis d'anatomia.

Tres dies més tard, després de vespres, precisa Ascanio Condivi, rep la visita de dos monjos franciscans, que arriben amarats pel xàfec que cau. L'Arno ha crescut molt els últims dies, tothom tem que es desbordi. La serventa ajuda els monjos a eixugar-se; Miquel Àngel observa els dos homes, amb la vora dels hàbits tacada de fang, els turmells al descobert, els panxells magres.

—Mestre, venim a transmetre-us un missatge de la més alta importància.

—Com m'heu trobat?

Miquel Àngel pensa divertit que Juli II té uns mitjan-cers ben pedestres.

—Gràcies a les indicacions del vostre germà, mestre.

—Vet aquí una carta per a vós, *maestro*. Es tracta d'una petició singular, procedent d'un personatge d'alt rang.

La carta no està lacrada, sinó segellada amb uns caràcters desconeguts. Miquel Àngel no pot evitar sentir-se decebut en veure que no és del papa. Deixa la missiva damunt la taula.

—De què es tracta?

—D'una invitació del soldà de Constantinoble, mestre.

Podem imaginar la sorpresa de l'artista, els seus ulls esbatanats. El soldà de Constantinoble. El Gran Turc. Fa girar la carta entre els dits. El paper encerat és un dels materials més suaus que hi ha.

Assegut de cara al vent de l'Adriàtica, en un vaixell a l'Adriàtica, Miquel Àngel està penedit. Se li regira l'estómac, li xiulen les orelles, té por. És la venjança divina, aquesta tempesta. Davant la costa de Ragusa, i després en passar pel Peloponès, té al cap la frase de sant Pau: «Per aprendre a resar cal anar al mar», i la comprèn. La immensitat de la planura marina l'espan-ta. Els grumets parlen un espantós dialecte nasal que no-més entén a mitges.

Va deixar Florència l'u de maig per embarcar-se a Ancona, després de dubtar durant sis dies. Els franciscans havien vingut tres vegades, i tres vegades ell els havia fet marxar, bo i demanant-los que s'esperessin una mica més. Va llegir i rellegir la carta del soldà, esperant que mentrestant un senyal del papa posés fi a les seves vacil·lacions. Juli II devia estar massa ocupat amb la seva basílica i els preparatius d'una nova guerra. Al capdavall, servir el soldà de Constantinoble seria una bona manera de revenjar-se del pontífex bel·licós que l'havia fet fora com un indigent. I la suma que li ofereix el Gran Turc és fabulosa. L'equivalent de cinquanta mil ducats, és a dir, cinc vega-

des més del que li ha pagat el papa per dos anys de feina. Un mes. És tot el que demana Baiazet. Un mes per projectar, dissenyar i encetar les obres d'un pont entre Constantinoble i Pera, un barri del nord de la ciutat. Un pont per travessar l'anomenat Corn d'Or, el Khrysokeras dels bizantins. Un pont al bell mig del port d'Istanbul. Una construcció de més de nou-cents peus de llarg. Miquel Àngel va fer un dèbil intent de persuadir els franciscans que ell no hi estava qualificat. Si el soldà us ha escollit, és que sí que hi esteu, mestre, van respondre ells, i si el vostre projecte no convenç el Gran Turc, us el rebutjarà, de la mateixa manera que ja ha rebutjat el de Leonardo da Vinci. Leonardo? Intentar-ho després de Leonardo da Vinci? Després d'aquest sapastre que menysprea l'escultura? El monjo, sense adonar-se'n gaire, va trobar de seguida les paraules per convèncer Miquel Àngel: «El superareu en glòria si accepteu, perquè vós reeixireu allà on ell ha fracassat, i donareu al món un monument sens igual, com el vostre *David*».

De moment, recolzat en una borda de fusta humida, l'escultor inigualable, futur pintor genial i immens arquitecte, no és més que un cos, recargolat per la por i les basques.

Així, doncs, totes aquestes pells, tots aquests *panni* de llana, els rotlles de setí de Bèrgam i de vellut florentí, els barrils i les caixes han desembarcat darrere Miquel Àngel el 13 de maig de 1506.

Una hora abans, en superar l'extrem del palau, l'artista ha entrevist la basílica de Santa Sofia, un gegant d'espatlles amples, un Atles que sosté la seva cúpula fins als cims del món conegut. Durant les maniobres d'atracament, ha observat l'activitat del port; ha vist descarregar l'oli de Mitilene, els sabons de Trípoli, l'arròs d'Egipte, les figues seques d'Esmirna, la sal i el plom, l'argent, els maons i la fusta per a la construcció; ha recorregut amb els ulls els promontoris de la ciutat, ha entrevist l'antic serrall, els minarets d'una gran mesquita que superen l'alçària del turó; i sobretot ha mirat la riba oposada, les muralles de la fortalesa de Gàlata, a l'altra banda del Corn d'Or, aquest estuari que s'assembla tan poc a la desembocadura del Tíber. Així, doncs, és allà, una mica més lluny, aigües amunt, on se suposa que ha de construir un pont. La distància a salvar és gegantina. Quants arcs faran falta? Quina profunditat deu tenir aquest braç de mar?

Miquel Àngel i el seu equipatge s'installen en una petita cambra del primer pis dels magatzems del mercader florentí Maringhi. Han pensat que s'estimaria més hostatjar-se amb compatriotes seus. El seu intèrpret grec viu en un cambró d'una dependència veïna. L'estança on Michelangelo Buonarroti obre l'equipatge dona a un corredor amb belles arcades de pedra; una doble filera de finestres, molt altes, gairebé arran del sostre, difonen una llum que sembla vinguda d'enlloc, refractada per les gelosies de fusta. Un llit i una taula de castanyer, un cofre de noguer treballat, dos llums d'oli i un feixuc candeler circular de ferro penjat al sostre, això és tot.

Una petita porta amaga una cambra de bany revestida de rajoles de tots colors que Miquel Àngel no ha de menester, perquè no es renta mai.

Miquel Àngel posseeix un carnet, un simple quadern fet per ell mateix: uns fulls plegats per la meitat, relligats amb un cordill, i una coberta de paper més gruixut. No és un quadern per a croquis, no hi dibuixa; tampoc no hi anota els versos que se li acuden de tant en tant, ni els esborranys de les seves cartes, i encara menys les seves impressions sobre els dies o el temps que fa.

En aquest quadern tacat, hi consigna tresors. Acumulacions interminables d'objectes diversos, comptes, despeses, materials; estris, menús, mots, simplement.

El seu carnet és el seu bagatge.

El nom de les coses els dóna la vida.

11 de maig, vela llatina, turmentí, amantina, drissa, abarloar-se.

12 de maig, puny d'escota, cabrestant, varenga, embornal, carlinga.

13 de maig de 1506, estopa, combustible, encenedor, metxa, cera, oli.

14 de maig, deu petits fulls de paper gruixut i cinc de grans, tres plomes bones, un tinter, una ampolla de tinta

negra, un flascó de vermella, mines de plom, portamines, tres sanguines.

Dos ducats per a Maringhi, lladre, estafador, escanya-pobres.

Per sort, la molla de pa i el carbó són gratuïts.

Els tres primers dies, Miquel Àngel espera. Surt poc, sobretot al matí, sense gosar allunyar-se dels encontorns immediats dels magatzems del florentí que l'allotja. Manuel, el traductor, l'acompanya; li proposa que descobreixi la ciutat, que visiti la basílica de Santa Sofia o la magnífica mesquita que el soldà Baiazet acaba de fer construir al cim d'un turó. Miquel Àngel ho refusa. S'estima més el seu passeig habitual: voltar pel caravanserrall, arribar-se fins al port, resseguir les muralles fins a la Porta de la Farina, com l'anomenen els francs, observar llargament la riba oposada del Corn d'Or i tornar al seu apartament. El seu guia el segueix, silenciós. Gairebé no parlen. De fet, Miquel Àngel no parla amb ningú. L'artista fa els àpats quasi sempre a la seva habitació.

Dibuixa.

Miquel Àngel no dibuixa ponts.

Dibuixa cavalls, homes i astràgals.